

Лидија ИВАНОВНА ТЕГАКО*

О НАУЧНОЈ ДЕЛАТНОСТИ АНТРОПОЛОШКОГ ДРУШТВА ЈУГОСЛАВИЈЕ (Осврт)

На Међународном научнопрактичном скупу „Човек – друштво – култура”, који је одржан у Историјском институту Националне академије наука Белорусије, од 24. до 26. јуна 2008. године, међу бројним научним антрополошким проблемима разматрана је и проблематика о међународној сарадњи и могућностима закључивања договора између Института за историју Националне академије наука Белорусије са Одјељењем друштвених наука Црногорске академије наука и умјетности. Преговори су се водили у току продужавања вишедеценијских научних контаката који су започели у оквиру Антрополошког друштва Југославије (са завршетком распада Југославије са Антрополошким друштвом Србије). Петар Влаховић, председник Антрополошког друштва Југославије, академик Црногорске академије наука и умјетности, више пута је посећивао Академију наука Белорусије. Научну сарадњу подржавали су посећујући Белорусију и други југословенски научници – академик Божина Ивановић, руководилац Црногорске антрополошке школе, проф. др Верица Божић-Крстић, руководилац Новосадске антрополошке школе, затим др Софија Костић, др Весна Марјановић, др Бранислава Белић и други.

Током 2009. године навршило се 50 година научне делатности Антрополошког друштва Југославије. Припреме за формирање Научног друштва извршене су крајем 1958. а Антрополошко дру-

* Проф. др Лидија Ивановна Тегако, Одељење за антропологију и екологију Историјског института Националне академије наука Белорусије

штво Југославије званично је формирано 1959. године на иницијативу познатог антрополога – проф. др Божа Шкерља (1904-1961), који је до краја свог живота био његов председник. После Шкерљове смрти председници Друштва су у почетку бирани на годину и то из републике у којој је Конгрес одржаван, а од 1969, реизбором сваке године, на Годишњој скупштини, биран је за председника и руководио је пословима Друштва Шкерљов ученик Петар Влаховић.

Божо Шкерљ, научник светскога гласа, чијим се проучавањима биофизичке конституције и антропологије раста и развоја и сада користе научници из многих земаља у свету, био је утемељивач развоја антрополошке науке у Југославији и на универзитетском и на академском нивоу. Антрополошко друштво Југославије је било организовано као савезна научна организација у тежњи да интегрише разноврсна знања о човеку, да развија и шири комплексна проучавања савременог и ранијег становништва, да координира радом антрополошких научних школа. Антрополошко друштво Југославије је обједињавало специјалисте разних профила. Медицинску антропологију су најчешће представљали педијатри, стоматолози, војни лекари, криминолози, биолошку и историјску антропологију су представљали сарадници специјалистичких антрополошких институција из разних градова и република а етничку антропологију етнологи.

Тежња проф. Б. Шкерља је била да обједини поједине антрополошке методе различитих истраживачких стремљења под један заједнички научни и методолошки приступ. Због тога је дискусија о тим питањима на појединим форумима искристалисала идеју да се конгреси Антрополошког друштва Југославије одржавају сваке године и да се као учесници на тим скуповима позивају не само научници из Југославије који се баве науком о човеку него и из разних других земаља у свету. Проблеми о којима се расправљало као и научна саопштења која су подношена и разматрана на конгресима публикована су у годишњаку „Гласник Антрополошког друштва Југославије”, који је основао и уређивао Петар Влаховић, а публикују се и даље, од 2007. године, у „Гласнику Антрополошког друштва Србије”, који наставља традицију Гласника Антрополошког друштва Југославије.

Ауторка овог осврта имала је прилику да од 1974. године, почев од града Смедерева у Србији па надаље стално учествује на свим конгресима које је организовало Антрополошко друштво Југосла-

вије па и сада учествује на конгресима Антрополошког друштва Србије.

Захваљујући овим међународним научним скуповима, упознала сам многе антропологе из југословенских земаља и представнике европских и других иностраних антрополошких школа из Пољске, Чешке, Словачке, Немачке, Бугарске, Грчке, Француске, на пример. Моје прво саопштења на Међународном конгресу, који је одржан у Смедереву (1974) било је посвећено проучавању дерматоглифа који су на територији Белорусије први пут проучавани. Наредна моја учествовања на конгресима проширила су моја познанства са југословенским и европским научницима и омогућила су ми да коригујем своја проучавања која сам обављала у Белорусији и да их упоређујем на међународном плану. Мене је, као и све који су посећивали антрополошке конгресе у Југославији, усхитила лепота њене разноврсне природе, њена херојска и трагична историја. Пошто сам од 1974. године учествовала на свим конгресима Антрополошког друштва Југославије, пред мојим очима је буквално долазило до политичких промена у овој земљи.

Конгрес се, по устаљеној традицији, сваке године одржавао у једној од савезних република или аутономних покрајина Федеративне Југославије. После 1991. године, када су Словенија, Хрватска и Македонија објавиле своју независност, а у Босни и Херцеговини се концентрисала војна дејства, традиција одржавања антрополошких конгреса се продужила у новој Савезној Републици Југославији, која се састојала из две републике – Србије и Црне Горе.

Уопште, политичка карта република, које су улазиле у састав Федеративне Југославије, прекрајала се више пута, како у раније време тако и у савремено доба. Словенска племена, из којих су се, током векова, формирали народи Југославије, населила су се на Балканско полуострво у другој половини VI века нове ере. Крајем VII века она су заузимала широку територију, асимилујући део затеченог илирско-трачко-келтског становништва. Усвајање античке културе допринело је феудализацији словенског друштва и образовању првих словенских државних обједињавања на Балкану. Развој друштвених и културних специфичности одвијао се под утицајем суседа. На Словенце и Хрвате јак утицај су имали Германи. Под њиховим утицајем у VIII и IX веку међу словенским племенима се шири хришћанство западног обреда (после католицизам). У источним областима југословенских земаља, од Србије до Македоније,

хришћанство је ширила византијска црква тежећи да учврсти позиције Византије. Византијски проповедници, користећи словенску азбуку коју су створили Тхирило и Методије, вршили су проповеди на словенском језику, што је доприносило развоју словенске културе.

Не упуштајући се у историјске појединости, осврнућу се само на нека политичка збивања која су претходила и допринела појави заједничке југословенске државе. Крајем 1918. године била је створена Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, а од 1929. године усталио се назив Југославија. У априлу 1941. године Југославију је напала фашистичка Немачка и окупирала је заједно са Италијом, Мађарском, Бугарском. После дуге херојске ослободилачке борбе југословенских народа са окупаторима, крајем 1944. године, Југославија је била потпуно ослобођена и 29. новембра 1945. године изабрана је Уставотворна скупштина (парламент) која је прогласила стварање Федеративне Народне Републике Југославије. То је већ била друга Југославија по реду која је у свој, нешто проширенији, састав укључила шест република- Србију, Словенију, Хрватску, Босну и Херцеговину, Црну Гору и Македонију – чије је становништво достигло око 22 милиона. Трећи историјски период постојања Југослави-

је обухвата петнаестогодишњицу (од 1991. до 2006. године), у коме су само Србија и Црна Гора остале уједињене. Број становника свео се на око 12 милиона. Република Црна Гора која се одвојила 2006. године броји око 700.000 становника различитих националности, а велики број Црногораца живи у Републици Србији.

У процесу рада Антрополошког друштва Југославије које континуирано траје установљена је и наставља се традиција да се међународни антрополошки конгреси сваке године одржавају узастопно у другој савезној републици. Међутим, политичком поделом државе Југославије сужавао се географски ареал одржавања антрополошких конгреса и свео само на Србију и Црну Гору, а сада је, по одвајању Црне Горе, концентрисан само на Србију. Ипак, научници из бивших република Југославије и из иностранства, као и раније, учествују на свим антрополошким конгресима, јер су конгреси и научни састанци антрополога Југославије, односно Србије и Црне Горе, и даље послужили конкретном разради метода рада и анализи добијених резултата истраживања.

Конгреси и научни састанци су постали својеврсна школа развојка антрополошке научне мисли и стимулатор за окупљање нових покољења за рад у антрополошкој науци. За све време на овим

међународним конгресима Антрополошког друштва Југославије (чак и у време када су Србија и Црна Гора биле у врсти међународне изолације), који су организовани у Србији и Црној Гори, као и сада у Србији, активно су учествовали и учествују научници из Македоније (Боривоје Ђорђевић, Нада Ђорђевић, Људмила Ефремовска, Лидија Тодоровска и други), из Босне и Херцеговине и Републике Српске (Митар Новаковић, Душан Шушчевић, Момчило Пелемиш, Јасминка Хаџихалиловић, Алиса Ахмић и други), из Словеније (Татјана Томазо – Равник, Борут Петерлин и други), као и из других европских земаља (Белорусије, Русије, Пољске, Чешке, Словачке, Немачке, Грчке, на пример).

НЕКЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АНТРОПОЛОШКЕ НАУЧНЕ ЛИЧНОСТИ

Проф. др Божо Шкерљ је радио на Природно-математичком факултету у Љубљани, у Словенији. Научна делатност професора Божа Шкерља обухватила је широк круг питања која су повезана са различитим областима антропологије. У његовим радовима се расправља о проблемима из антропогенезе, о пореклу и класификацији раса, о онтогенези и биотипологији човека.

Расправе проф. др Божа Шкерља и сада служе као полазишта и незаобилазан су подстицај и за савремена антрополошка проучавања. Многи су проблеми уопштени и представљени у његовим посебним студијама. Међу њима су: *Človek* (1934), *Splošna antropologija* (1948, 1959, преведена на српски језик *Општа антропологија* 1960), *Izvor in razvoj človeka* (Порекло и развој човека, 1947), *О људским расама и расизму* (1949), *Razvoj človeka – antropogeneza* (1950), *Nevšečno sorodstvo* (1955), (преведено на српски „Мајмуни сродници човека”, 1959), *Антропологија и етнологија* (1959), *Ljudstva brez kovin* (Народи без метала, 1962), *Misleči dvonožec* (1963), преведено поводом стогодишњице Шкерљовог рођења, 1904-2004, под насловом „Човек – постанак, развој, расе, народи”, ЦИД, Подгорица 2005. Овоме се придружују и две драгоцене путописне расправе – *Незнана Америка* (1955) и *Palme, piramide in puščave* (1956) које садрже Шкерљове записе о непосредним антрополошким проучавањима и утисцима о животу човека по Северној Америци, Африци и Бли-

ском истоку. Посебну пажњу Божо Шкерљ је посвећивао разради и унификацији метода антрополошког проучавања као и коришћењу математичко-статистичких метода које су му служиле за уопштавање резултата антропометријских проучавања.

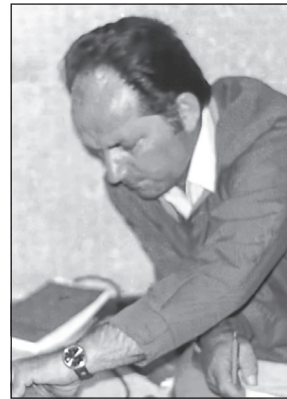
Проф. др Пејтар Влаховић, са Филозофског факултета Београдског универзитета, ученик и наследник Божа Шкерља и један од оснивача Антрополошког друштва Југославије, наставио је, по Шкерљовој смрти (1961), научну делатност Антрополошког друштва Југославије. После завршетка Филозофског факултета Београдског универзитета П. Влаховић је обавио двогодишњу специјализацију на Пекиншком универзитету (1955-1957) код проф. Пеј Вен Џуна, попуњавајући, захваљујући знању кинеског језика, своја сазнања о етничким и антрополошким варијететима народа источног расног стабла. На Филозофском факултету у Београду проф. Влаховић је предавао Општу антропологију, Антропогенезу и Етничку антропологију, као и Етнологију народа Југославије. Стално је публиковао у „Гласнику Антрополошког друштва Југославије” чији је оснивач (1964), као и едиције „Посебна издања Антрополошког друштва Југославије”, коју је такође основао (1963). Објављивао је и у часопису „Етноантрополошки проблеми”, који је такође основао и утемељио (1987), уосталом као и у другим научним публикацијама у земљи и иностранству.

Познате су и користе се Влаховићеве књиге међу којима су: „Живот и обичаји народа Кине” (1973), „У вртлогу живота” (1978), „Народи и етничке заједнице света” (1984), „На животним раскрсницама” (1987), „Човек у времену и простору – антропологија” (1996) и друге. Књиге су посвећене народима и етничким заједницама света, као и динамици и етничким процесима. Разноврсна свестрана научна делатност П. Влаховића била је високо оцењена и донела му је, избором (1988) у Црногорску академију наука и умјетности, звање академика. Академик Петар Влаховић је од 1961. године, све до 2007. године, када се сам повукао, сваке године, на годишњим скупштинама, поново биран за председника Антрополошког друштва Југославије. Од 2007. године на том послу га је заменила проф. др Верица Божић-Крстић.

Проф. др Божина Ивановић (1931-2002) је био организатор антрополошких проучавања у Републици Црној Гори. Поље његове научне делатности је биофизичка и историјска антропологија. Најуочљивије студије академика Божине Ивановића су: „Динамика физичког развоја ученика Титограда” (1970), „Онтогенетски развој и антрополошке карактеристике омладине Црне Горе” (1985), „Династи Петровић-Његош” (1992), „Антрополошке особине Петра II Петровића Његоша” (1994), „Гипур – цетињска некропола и скелетна популација” (1998), „Његош-антрополошки атлас” (2002) и друге. На основу научне и организаторске делатности професор Божина Ивановић је постао академик Црногорске академије наука и умјетности. Иначе, организовао је, од 1973. до 2002. године, у Црној Гори шест веома запажених и добро посећених међународних научних конгреса Антрополошког друштва Југославије.

Рад проф. др Живојина Гавриловића (1922-2005) био је током неколико деценија тесно повезан са Биолошким институтом Природно-математичког факултета и Универзитета у Новом Саду. Један је од

утемељивача Антрополошког друштва Југославије. Антрополошко друштво Југославије му је, у знак захвалности, као свом угледном члану, посветило „Гласник Антрополошког друштва Југославије (св. 33), у коме је приказан његов живот, његово научно стваралаштво и целокупна његова богата библиографија. Објавио је преко 300 научних радова о проблемима морфологије човека, структуре популација, онтогенезе, етничке и социјалне антропологије. Несумњиво, његова је заслуга за организацију научне антрополошке школе у Новом Саду. Његова делатност је све време такође тесно била повезана са штампањем „Гласника антрополошког друштва Југославије” у коме је, заједно са П. Влаховићем, био главни уредник.

Проф. др Верица Божић-Крсчић, дугогодишњи потпредседник Антрополошког друштва Југославије и први председник Антрополошког друштва Србије (од 2007), које наставља традицију Антрополошког друштва Југославије, по завршеним студијама у Новом Саду (1969), обављала је своју научноистраживачку делатност у Заводу за биологију Медицинског факултета и у Институту за биологију Природно-математичког факултета у Новом Саду. Развила је проучавања биологије човека и екологије човека и у универзитетску наставу у Новом Саду увела предмете Антропологија и Хумана генетика. Уз њену помоћ развило се у Новом Саду свестрано антрополошко проучавање људских популација у чему јој, у новије време, веома добро

помажу њене сараднице асистент мр Татјана Павлица (секретар Антрополошког друштва Србије) и асистент мр Рада Ракић (благајник Антрополошког друштва Србије). Објавила је шест књига и преко 200 научних радова и расправа у земљи и иностранству. Њена научна активност обухвата проучавања биометријских и популационо-генетичких особина, биолошких и демографских својстава људских популација у циљу упознавања интеракцијских процеса генетичких фактора, са једне стране, и еколошких чинилаца, са

друге стране, којима је људски организам изложен. Испитивања В. Божић-Крстић су усмерена на проучавања варијабилности популација са аспекта морфолошких, генетских и физиолошких својстава и утицаја еколошких и социоекономских особености и растења и развића деце и омладине, односно истраживање квантитативних својстава, полно сазревање и секуларни тренд раста.

Проф. др Љиљана Тијанић је Стоматолошки факултет завршила у Београду. Посветила се проучавањима ортопедије вилице, ортодонцији и стоматолошкој антропологији. У Антрополошком друштву Југославије организовала је и утемељила проучавања из области денталне антропологије. Организовала је научноистраживачки рад на научним пројекатима из стоматолошке антропологије и објавила преко 220 научних радова из ортодонције и денталне антропологије. Окупила је и заинтересовала већи број истраживача за денталну антропологију и комплекснија проучавања денталне проблематике. Захваљујући залагању проф. др Љиљане Тијанић и њеним сарадницама, проф. др Мирјани Јаношевић и примаријус др Весни Русић-Тасић, у Нишу се, на Клиници за стоматологију и Медицинском факултету у Нишу, развила врста центра за дентална антрополошка проучавања. Образовала се „Нишка школа денталне антропологије”, која је допринела да се и у другим стоматолошким центрима у Србији и Југославији обрати већа пажња на стоматолошку антрополошку научну проблематику.

Као дугогодишњи потпредседник и члан Управе Антрополошког друштва Југославије организовала је, уз помоћ својих сарадника и нишког универзитетског центра, више и у међународним оквирима запажених конгреса Антрополошког друштва Југославије са међународним учешћем (Ниш и Нишка Бања, Ниш, Брус, Пролом Бања, на пример). О томе, као и о научном раду у денталној антропологији проф. др Љиљане Тијанић сведоче и јавна признања која је добила поводом двадесетогодишњице постојања Антрополошког друштва Југославије (1979), затим четрдесетогодишњице рада и постојања Антрополошког друштва Југославије (1999) и поводом одржавања 40. конгреса Антрополошког друштва Југославије (2001).

Др Весна Марјановић, искусни истраживач традиционалног и савременог народног живота и духовне културе, усмерила је, по завршетку студија етнологије на Филозофском факултету у Београду, своју научну делатност на проблеме културне антропологије, визуелне антропологије, етнологије и музеологије. Са успехом сабира теренску грађу, проучава етничке заједнице, анализира и проучава традиционалне и савремене народне обичаје, веровања, култове, народно глумовање, маскиране поворке и дечје игре у Војводини, Србији, Европи и свету. Проучава и анализира настанак, развој и улогу јединке и заједнице у стварању традиционалног и развоју савременог човековог живота. У области музеологије проучава музејске предмете, збирке и етнолошки филм и њихов значај за идентификацију човека као јединке и људске заједнице у целини. Својим антрополошким проучавањима, кроз успешно спајање емпирије и теорије, указује на одлике и улогу традиционалног и савременог културног и друштвеног стваралаштва у развоју људског друштва у целини. О томе сведочи преко 70 радова који су објављени у земљи и иностранству у најугледнијим научним часописима и публикацијама, затим више Каталога студијских музејских збирки као и научне монографије, међу којима су: *Свейковине и вашари код Срба* (1996), *Традиционалне дечје игре у Војводини* (2005) и *Маске, маскирање и ритуали у Србији* (2008). Веома је успешан члан Управе и координатор у организовању научних скупова Антрополошког друштва Југославије и Србије (Крушевац, на пример).

Академику Татјани Ивановној Алексевој, Руска академија наука, Москва, председник П. Влаховић уручује повељу Антрополошког друштва Југославије

Проф. др Добривоје Ђорђевић, Медицински факултет, Скопље, прима повељу Антрополошког друштва Југославије

Учесници Конгреса из Македоније у друштву са проф. др Хорстом Шмидтом, Универзитет Улм, Немачка

Проф. др Веселин Јововић, Факултет у Никшићу, Црна Гора, са проф. др Љиљаном Тијанић и примаријусом др Весном Русић-Тасић

Учесници Конгреса из Македоније са проф. др В. Божић-Крстић

Проф. др Хорст Шмидт, Универзитет Улм, Немачка, са учесницима
Конгреса из Македоније

Професори П. Влаховић (Србија), Д. Ђорђевић (Македонија)
и Ј. Пионтек (Пољска), осведочени пријатељи

Проф. др Радославка Радојевић, дугогодишњи успешни благајник
Антрополошког друштва Југославије

Проф. др Лидија Тегако са др В. Марјановић и др С. Костић

ЛИТЕРАТУРА

Влаховић П., Ивановић Б. М.: *Естивенаја среда и ее значение дља населенија Чернојори*, Екологическаја антропологија, Минск 1999., стр. 26-29.

Ивановић Б. М., *Антројоморфолошке особине Пејра II Пејровића Њејоша*, Подгорица 1994, стр. 194.

Зборник радова јосвећен академику Пејру Влаховићу, Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица 2003.

Костић С., *Кулј змије код Срба*, Ужице 1998.

Тегако Л. И., Белоокаја Т. В., *Новаја встјреча с Јујославиеј*, Екологическаја антропологија, Минск 1996, стр. 362-363.

Ивановић Б. М., *Дурмијорци- антројо-еколошке особине*, Титоград 1987., стр. 190.

Ивановић Б. М., *Њејош. Антројолошки атлас*, Подгорица 2002., стр. 130.

Влаховић П., *Антројолојија у Јујославији*, Гласник Антрополошког друштва Југославије, св, 14, Београд 1977.

Влаховић П., *Четјрдесетј конјреса Антројолошкој друштва Јујославије*, Гласник Антрополошког друштва Југославије, св. 37, Београд 2002.

Влаховић П., *Др Божо Шкерљ и Антројолошко друштво Јујославије*, Гласник Антрополошког друштва Југославије, св. 8-9, Београд 1971-1972.

Влаховић П., *Народи и етничке заједнице Свејта*, Београд 1984.

Влаховић Петар, *Оснивање, развој и рад Антројолошкој друштва Јујославије*, Гласник Антрополошког друштва Југославије, св. 17, Београд 1980.